

GÖÇÜN KENTLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KÜTAHYA İL ÖRNEĞİ¹

Yavuz BOZKURT²
Resul AYFER³

Öz

Kentleşme sorunlarının temelinde göç ve insan ilişkisi yer almaktadır. Göç bir yer değişim hareketi olmasına rağmen insanları her yönden etkileyen harekettir. Geçmişten günümüze bakıldığında göç hareketlerinin kentleşme üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Kişilerin veya toplulukların ekonomik, eğitim, siyasi ve zorunlu nedenlerden dolayı yaşadıkları mekânları terk ederek kısa veya uzun mesafeli olarak başka mekânlara taşınma faaliyeti şeklinde ifade edilen göçe yönelik hareketlilik Türkiye’de, 1950’li yıllarda başlayan göçün neden olduğu kentleşme sorunları, 1980’li yıllardan sonra ayrı bir ivme kazanmışken günümüzde ise Türkiye’deki ön önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Göçler kentleşme hızını doğrudan etkilemekte ve kentleşme üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Kırsal alandan kentlere doğru göç hareketleri, kentlerde yeterli kadar konut ve iş imkânlarının olmaması durumunda kentleri olumsuz yönde etkilemektedir. Yoğun göç hareketleri kentlerde; çarpık kentleşme, suç oranlarının artması, altyapı ve ulaşım sorunu ile işsizlik gibi sorunlara neden olmaktadır. Göçün kentleşme üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada genel olarak göç ve kent ele alındıktan sonra özelden ise göçün Kütahya’da kentleşme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentleşme, Göç, Göç Hareketleri

IMPACT ON MIGRATION URBANIZATION: THE CASE OF KUTAHYA PROVINCE

Abstract

Migration and human relations are at the core of urbanization problems. Although migration is a displacement movement, it is the movement that affects people from every direction. Looking at the past from day to day, it is observed that migration movements have an effect on urbanization. Movement towards the mound, which is expressed as a movement of people or communities to short or long distances by abandoning the places they live in due to economic, educational, political and mandatory reasons. Urbanization problems in Turkey, caused by the migration that started in the 1950s, have gained a distinct impetus after 1980s, but nowadays they are among the most important problems in Turkey.

Migrations directly affect the speed of urbanization and have an adverse impact on urbanization. Migration movements from rural areas to urban areas affect cities in the negative direction if there are not enough residential and business opportunities in the cities. Intensive migration movements in cities; Uneven urbanization, increased crime rates, infrastructure and transportation problems and unemployment. This study investigated the effect of immigration on urbanization and investigated how immigration and urbanization, especially after immigration and urbanization, had an impact on urbanization in Kütahya.

Keywords: City, Urbanization, Migration, Migration Movements.

¹ Bu çalışma 2017 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilen “Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi: Kütahya İl Örneği” adlı Yüksek Lisans tezinden oluşturulmuştur.

² Doç. Dr. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, yavuz.bozkurt@dpu.edu.tr

³ Bilim Uzmanı, resulayfer6016@gmail.com

Giriş

Kent, kişilerin ortak ve yerel ihtiyaçlarının karşılamak için sürekli etkileşim halinde buldukları sosyal kültürel ve fiziki alanlardır. Bu alanlarda insanlar birçok yönden etkileşim halindedirler. Kent, içinde bulunduğu insanları ekonomik, siyasi, teknolojik, kültürel ve eğitim gibi birçok açıdan etkisi altına almaktadır. Türkiye’deki bu kentleşme hareketlerinin ana nedenleri olan; tarımda makineleşme, toprakların kardeşler arasında bölüşülmesi, toprakların verimsizleşmesi ve sanayileşmenin hızlanmasıyla kentler çekici hale gelmiştir.

Türkiye’de sanayi yatırımlarının plansız bir şekilde yapılması ile sanayileşme Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde artarken Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri’ne ise yatırımların az yapılması insanların bu bölgelerden göç etmesine neden olmuştur. Bundan dolayıdır ki en çok göç alan yerler Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri iken en çok göç veren bölgeler ise Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi’dir. Doğu Anadolu Bölgesi’nden insanların göç etmesindeki bir diğer neden de buralarda yaşanan terör olaylarıdır.

Özellikle sanayinin gelişmesi ile birlikte insanların kentlere doğru göç etmesi, kentlerde bazı sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlar; işsizlik sorunu, ulaşım ve altyapı yetersizliği, gecekondulaşma, kira ve arsa fiyatlarının yükselmesi, tarım alanlarının tahrip edilmesi, kentlerde kentsel suçun ve dilencilik olaylarının artması şeklinde sıralanabilir.

Kütahya ili, Türkiye’de göç hareketlerinden olumsuz etkilenen ve aynı zamanda en çok göç alan bölgeler arasında bulunan Ege Bölgesi’nin İç Batı kısmında yer almaktadır. Kütahya ilinin son yıllarda verdiği göç oranı, aldığı göç oranından fazla iken Kütahya merkez ilçede ise bu durum tam tersi olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle çalışmada göçün kentleşme üzerindeki etkisi Kütahya il örneği üzerinden ele alınmıştır.

Bu araştırmanın temelini oluşturan bilgiler verildikten sonra göçün kentleşme üzerinde etkisini ortaya koyabilmek için Kütahya il örneğinden yola çıkılarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme yöntemi kullanılmış olup ilişkisel analiz yapılarak incelenmiştir. Bu bölümde genel olarak yetkili makamlar, Kütahya Merkez ilçesine yapılan göçleri ve bu göçler sonucu ortaya çıkan sorunları kendi deneyimleri açısından değerlendirmiş ve bu değerlendirmeler neticesinde ilişkisel analiz yapılmıştır.

1.Kent ve Kentleşme: Kavramsal Analiz

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre kent sözcüğünün eş anlamlısına bakıldığında aynı anlama gelen şehir kelimesi kullanılmaktadır. Tanıma göre; insanların sanayi, hizmet, ticaret gibi uğraş alanlarında çalıştığı, pek az kişinin tarımsal faaliyetlerde bulunduğu, kırsal alana göre sağlık, eğitim, ulaşım ve iş imkânlarının fazla olduğu alanlara kent denilmektedir. Zaman içerisinde kentle ilgili olarak pek çok bilim alanında tanım yapılmıştır. Bu yüzden kentle ilgili olarak tek bir tanım yapmak mümkün olmamaktadır.

Tarih boyunca her çağda, uygarlıkların kendine özgü kentleri var olmuştur. Kişilerin ortak ve yerel gereksinimleri karşılamak için bir araya toplanmalarından doğan kentlere, her çağda belirli düzenlemeler getirilmiştir. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri mekânlar, köy veya kent olarak adlandırılmaktadır (Keleş, 2013: 107-108). Burada kısaca “kent” sözcüğünün kökenini incelemekte fayda bulunmaktadır. Kent, İngilizlerin “city”, Fransızların ise “la cite-la ville” sözcükleriyle karşılanmaktadır. Buradaki tanım yönetsel ve siyasi içerige sahip olup tam olarak Latince aslındaki “civitas”ın anlatmak istediği anlamı karşıladığı ifade edilmektedir (Keleş, 2013: 102-103).

Diğer bir tanımlamaya göre de kent: “İnsan topluluklarının uzmanlaştığı iş bölümünün sanayi ve ikincil bağlantıların katı bir şekilde olduğu yer” olarak tanımlanmaktadır (Duru ve Ayten, 2002: 7). Kent zirai olmayan imalın yapıldığı, tüm imalın denetlenip, dağıtılıp koordine edildiği, belirli

bir teknolojinin kullanılarak demografinin belli bir yerde yoğunluğa ulaştığı, heterojenlik ve bütünleşmenin var olduğu sınırları belli bir yerleşim yeridir (Erkan, 2002: 18). Kent tanımlamaları birçok farklı açıdan yapılmıştır. Bazıları nüfus ölçütlerini kullanırken bazıları da kır, kent, idari, sosyolojik ve statü ayırımına dikkat ederekten tanımlama yapmaya çalışmışlardır.

1.1.Kentleşmenin Tarihsel Süreci

Kent bilimi yaklaşımçıları kentlerin ortaya çıkışını medeniyetlerin doğuşu olarak adlandırmaktadırlar (Keleş, 2013: 32). Kentleri, kurulan medeniyetlerin çekirdeği olarak düşünmektedirler. Toprağın işlenmesi ve hayvanların evcilleştirilmesi ile ilk kentler oluşmaya başlamıştır. Tarihte ilk kent M.Ö. 3000-4000

Mezopotamya ile Nil, İndus, Sarı Irmak vadilerinde verimli tarım ürünlerinin biriktirilmesi ve fazlasının takas edilmesiyle bir komuta merkezi olarak ortaya çıkmıştır (Benevola, 1995: 19). Sonraki zamanlarda ise Akdeniz havzası civarında kurulmaya başlamıştır. Takasın yerini ticaretin almasıyla kentlerin alanı genişlemiş, kentler pazar ve ticaret merkezleri haline gelmiştir. İlk bölgesel gelişme gösteren ticaret merkezleri Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ülkeler Hollanda ve İtalya gibi ülkelerdir (Pirenne, 1994: 27-49).

İlk kentler tapınak yerleri, pazar yerleri, saraylar ve surlar etrafında kurulmaktaydı. Şehir merkezi bunların etrafında toplanmaktaydı. Tapınaklar en kolay ulaşılabilen yolların yakın çevrelerine yapılmaktaydı. Genel olarak şehirlerin etrafında surlar bulunmakta ve bu şekilde güvenlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu şehirler dışarıya kapalıdır. Din adamlarının, yöneticilerin ve askeri politikacıların halk üzerinde büyük etkileri vardır (Bookchin, 1999: 33). Görüldüğü üzere sanayi öncesi kentlerde yerleşim yerleri daha çok savunulması kolay surlar etrafında kurulmuştur. Şehir merkezlerinde dinsel mekânlar ve saraylar önemli rol oynamaktadır. Pazar yerleri ise üreticinin ürünlerini satabileceği yakın çevrelere konulmuştur.

İnsanlık tarihinde 18. yüzyıldaki en önemli olay "Sanayi Devrimi"dir. Batılı ülkelerde meydana gelen bu olay beşeriyet tarihini derinden etkilemiştir. Sanayi devrimi ile birlikte kentlerin nüfusları hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Kırdan kente hızlı bir göç hareketi başlamıştır. Sanayileşmenin ilk ortaya çıktığı yer İngiltere'dir. Sanayileşme ile birlikte İngiltere'nin kentlerinde nüfus hızlı bir şekilde artmaya ve buna bağlı olarak barınma yerleri yetersiz kalmaya başlamış, kentlerin alanları genişleyerek büyümüştür. Bu durum zamanla tüm Avrupa kentlerine yayılmıştır (Karabey, 1980: 56).

Tablo 1: Sanayi Öncesi Kent ve Sanayi Sonrası Kentin Dönemsel Karşılaştırması

Sanayi Öncesi Kentler	Sanayi Sonrası Kentler
<ul style="list-style-type: none">✓ Kapalı bir sınıf sistemi: İnsanların ancak doğdukları sınıfın üyesi olabilmeleri✓ Ekonomik gücün birkaç zengin aile veya loncanın elinde oluşu✓ Emeğin işbölümünün başlangıcı, yeni tür malların yapılması ile ilgili oluşu✓ Dinin sosyal normlara yaygın bir etkisinin olması✓ Fiyat ağırlık ve ölçülerde sınırlı standartlaşma✓ Nüfusun cahil ve iletişimin sözel olması✓ Eğitimin elit bir kitleye yönelik olması ve bu kişilerin imtiyaz ve ayrıcalıklarına göre planlanıp uygulanması	<ul style="list-style-type: none">✓ Açık bir sınıf sistemi İnsanın toplum içindeki yetenek ve başarılarıyla hareketlilik imkânına sahiptir.✓ Açık rekabet sistemi✓ Üretim mallarının teknolojisindeki hızlı ihtisaslaşma✓ Laik anlayışıyla dinin etkisinin azalması✓ Standartlaşmanın kanun ve geleneklerle zorunlu hale gelmesi✓ İletişimin yaygınlığı ve kitle iletişim araçlarının kullanılması✓ Eğitimin bütün kitleler de yaygın oluşu ve eğitimin toplumsal düzeninin sağlamasındaki etkinliği

Kaynak: Sjöberg, 1960: 23-28'den akt. Erkan, 2002: 50.

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa ülkelerinde kentleşme oranına bakıldığında 1900 senesinde Almanya'da % 56, Fransa'da % 41, İsveç'te % 21,5, İngiltere'de % 49 iken Amerika Birleşik devletlerinde ise aynı yıllarda kentleşme oranı % 39,7'dir (İsbir, 1991: 19).

Sanayi devrimi ile birlikte buharlı makinelerin ve doğanın gücünün üretime girmesiyle insan gücüne olan ihtiyaç azalmaya ve az bir enerji ile daha çok verim elde edilerek kaliteli ürünler elde edilmeye başlanmıştır. İnsanların çalışabileceği yeni iş dalları ortaya çıkmıştır. Sanayi sonrası kentte yeni bir kavram olarak işçi sınıfı ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentler fabrika çevrelerinde kurulmuştur. Komşuluk ilişkileri zayıflamıştır. Doğuştan sahip olunan haklar yok olmaya yüz tutmuştur. Eğitim toplumun tüm kesimini kapsar hale gelmeye başlamıştır. Toplum dinsel kuramlardan uzaklaşarak daha laik kuramlarla yönetilmeye başlamıştır.

1.2.Kentleşmenin Nedenleri

Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda ya da zorunlu nedenlerden dolayı kırdan veya köyden göç etmeleri ve bir merkez etrafında toplanmaları kentleşmeyi oluşturan önemli etkenlerden biridir. Kentteki hizmet sektörü alanlarının gelişerek insanların o alanda yoğunlaşması, kentteki daha iyi yaşam koşullarının benimsenmesi ve köy-kent arasındaki farklılıkların net olarak belirginleşmesi kentleşmenin nedenlerini oluşturmaktadır. Bunların her biri, birbirini etkileyen etmenlerdir ve ayırt etme gibi şansımız yoktur. Kentleşmeyi oluşturan nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Keleş, 2013: 35): Ekonomik, sosyo-psikolojik, teknolojik ve siyasi nedenler.

Ekonomik nedenler başlığı altında kırsal alanda gerçekleştirilen yapısal yenilikler ve kentlerdeki ekonomik etkinliklerin yarattığı fazla ürünlerin avantajları gösterilmektedir (Erkan, 2002: 67). Ekonomik nedenler daha çok tarımdaki gelişmelere bağlıdır. Tarımda kullanılan teknolojinin genişlemesiyle insana olan ihtiyaç azalmıştır (Yıldırım, 2004: 20). Dolayısıyla bireyler, kendine yeni iş imkânları oluşturabilmek ve ailesini geçindirebilmek için şehre göç etmek zorunda kalmış ve kent merkezleri çekici hale gelmiştir. Kentte yüksek gelir elde etme olanakları ise doğal olarak fazladır.

Bir diğer neden ise kırsal alandaki toprakların kardeşler arasındaki bölüşülmesi veya miras yoluyla kardeşler arasındaki parçalanmadır. Başka bir ifade ile toprağın bölüşülmesi sonucu eldeki arazinin kişinin geçimini sağlayacak kadar olmamasıdır. Tarımda teknolojik aletlerin gelişmeye etkisi olmasa bile bazı ailelerinin nüfusunun fazla olmasından dolayı ailede bazı kişiler işsiz kalabilmektedirler (Yılmaz, 2005: 44-45). Köylerde eğitim, eğlence, sağlık ve ulaşım gibi imkânların yetersiz olması da diğer bir nedendir.

Sosyo-psikolojik etmenler ise kent ile köy arasındaki yaşam farklılıklarını, yaşam düzeylerini ve yaşam tarzlarını göstermede kullanılmaktadır. Burada bireyin kırsal alanlardan büyükşehirlere göç etmesi, bir yükseliş, yüksek imkânlarla ulaşma ve aşağılık duygusundan kurtulma olarak görülmektedir. Bu yüzden kırsal alanda yaşayan birçok birey eğitim öğretimini tamamladıktan sonra ya da askerlik hizmetini yaptıktan sonra ilk iş olarak yaşadıkları kırsal alanlardan daha iyi imkânlarla sahip büyük kentlere göç etmeye çalışırlar (Keleş, 1976: 40). Kentlerin cezbedici imkân ve olanakları önümüzdeki zamanlarda da bireyleri kendisine çekmeye devam edecektir. Avantajlı durumdaki kentlerin çekici nitelikleri ön plana çıkmaktadır. Kentler, kırsal alana göre birçok avantajlı niteliğe (eğitim, sağlık, ulaşım, eğlence vb.) sahiptirler. Kentlerin özgür havası daha geniş kesime hitap etmektedir. Kentlerin bu gibi nitelikleri kırsaldan kente göçü hızlandırmaktadır.

Kentleşme olgusuna yönelik çeşitli düzeylerde verilen kararlar her zaman etkili olmuştur. Bazı siyasal kararlar, hukuk kuralları ve uluslararası ilişki düzeylerindeki kararlar kentleşmeyi özendirici nitelikler taşıyabilmektedir. Barınma, gezme ve ticari yasakların kaldırılması kentleşme üzerinde etki yapmaktadır (Erkan, 2002: 72). Kimi kentlere siyasal yollarla başkent statüsü verilmesi o ilin hızlı bir şekilde göç almasını sağlamıştır. Ankara'nın 1920'li yıllarda başkent ilan edildikten sonra hızlı bir şekilde göç alması bunun tipik bir örneğidir.

19. yüzyıldan sonra kırsal alanda meydana gelen tarımsal gelişmeler üretimi arttırırken insan gücüne olan ihtiyacı azaltmış ve kırsal alandan kente göçü hızlandırmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile bir yerden başka bir yere üretilen ürünlerin hızlı ve kolay bir şekilde ulaşımı kolaylaşmıştır (Holton, 1999: 130-131). Ulaşım ve iletişim alanındaki yeni gelişmeler kentleşmeyi her yönden etkilemiştir. Ulaşım sıkıntısı nedeni ile az üretim yapan küçük firmalar, ulaşımın gelişmesi ile daha çok ürün üreterek büyümüş ürünlerini her yere ulaştırarak büyük şirketler haline gelmişlerdir. İletişim bilgi, deneyim ve tekniklerin, bireylerin aralarında hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.

1.3. Türkiye’de Kentleşme

Türkiye’deki kentleşme hareketleri diğer ülkelerden bazı farklılıklar taşımaya rağmen az gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin kentleşme faaliyetlerine benzemektedir. Her ne kadar gelişmiş sanayi ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerin kentleşme süreçleri benzerlik gösterse de Türkiye gibi ülkelerin kentleşme aşaması farklılık gösterebilmektedir (Özer, 2004: 28-29).

Tarihsel dönemlerde kentleşme süreçlerinde Anadolu’da çok kalabalık kentlerin var olduğu bilinmektedir. Bizans Devleti’nin Anadolu’da yıkılmasıyla birlikte kentlerin nüfusu hızlı bir şekilde azalmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti Anadolu’ya hâkim olduktan sonra İstanbul haricinde 16. yüzyıla kadar diğer kentlerin kentleşmesini pek önemsememiştir. Osmanlı Devleti’nin nüfusu 17. ve 18. yüzyıldan sonra gelişme göstermeye başlamıştır. Anadolu kentlerinin nüfusu 17. ve 18. yüzyıldan sonra % 8-9’dan 19. yüzyılda % 25’lere yükselmiştir (Tekeli ve Gülöksöz, 1983: 1224). Osmanlı Devleti’nin yıkılması ile birlikte cumhuriyetin ilk yıllarında kentleşme hızı düşük olmuştur.

Tablo 2: Kent ve Kırsal Nüfusu, Kent ve Kırsal Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%)

Yıllar	Kentsel Nüfus	Yüzde	Kırsal Nüfus	Yüzde	Nüfus Artış Hızı (%)
1927	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78	-
1935	3.802.642	23,53	12.355.376	76,47	17,50
1940	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61	26,72
1945	4.687.102	24,94	14.103.072	75,06	15,10
1950	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96	22,47

Kaynak: www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39, 2016.

Türkiye’de Marshall yardımları çerçevesinde tarımda makineleşme ile traktör sayısı artmış, 1948-55 arasında traktör sayısı % 30,8 yükselmiştir. 1948’de traktör sayısı 1750 iken 1957 ise bu rakam 44.144’e yükselmiştir (Toprak, 1988: 19-20). Bu sayede ekili dikili alan miktarı artmaya başlamıştır. 1956’da yayınlanan bir rapora göre 1946-1950 yılları arasında Türkiye’de her on köyün birine bir traktör düştüğü söylenmektedir. Traktör tarımsal verimliliği arttırmaktadır. Ancak, tarımsal aletler kırsal alanlarda yaklaşık olarak yarım düzine bireyi işsiz bırakmaktadır. Kısacası modern tarımsal aletler, insanların tarımsal alanları ekip biçmesini ve tarımsal verimliliği arttırırken köylerdeki birçok bireyi de işsiz bırakmaktadır (Özdemir, 2012: 4). Türkiye’de bu dönemde fazla bir nüfus artışı olmamıştır. Buradaki nüfus artışını kırsal alanlardan yapılan göçlerle değil de kentlerin kendi iç dinamikleri ile izah etmek mümkündür.

1950-1980 arası dönemi diğer dönemden ayıran önemli farklılık, bu dönem kentleşmede ki nüfus artışının doğal yollarla değil de kırsal mekânlardan yapılan göçler ile oluşmasındadır. Tablodaki sonuçlar bu görüşü kanıtlar niteliktedir (Işık, 2005: 62).

Tablo 3: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%) 1950-1980.

Yıllar	Kentsel nüfus	Yüzde %	Kırsal nüfus	Yüzde %	Kentli Nüfus Artış Hızı (%)
1950	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96	22,47
1955	6.927.343	28,79	17.137.420	71,21	55,67
1960	8.859.731	31,92	18.895.089	68,21	49,21
1965	10.805.817	34,42	20.585.604	65,58	39,71
1970	13.961.101	38,45	21.914.075	61,55	47,33
1975	16.869.068	41,81	23.478.651	58,19	41,75
1980	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09	30,47

Kaynak: www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39, 2016.

Türkiye’de sanayileşme çabalarının yoğunluk kazandığı bu dönemde kentleşmenin istikrarlı bir yükselişi vardır (Aydiner, 1995: 500). Bu dönemde Türkiye hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş, sanayi yatırımları yapılırken bölgeler arası dengesizlikler oluşmuştur. Yatırımlar daha çok Ankara, İstanbul, İzmir, İskendurun, Adana, İzmit, Kocaeli, Mersin, Kayseri ve Eskişehir gibi kentlere yapılmıştır. Göçler ise çoğunlukla bu şehirler etrafında yoğunlaşmaya başlamıştır.

Tablo 4: Kent ve Kır Nüfusu, Kent ve Kır Oranı (%) ve Kentli Nüfus Artış Hızı (%)

Yıllar	Kentsel Nüfus	Yüzde %	Kırsal Nüfus	Yüzde %	Toplam Nüfus
1980	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09	44.736.957
1985	26.865.757	53,03	23.798.701	46,97	50.664.458
1990	33.326.351	59,01	23.146.684	46,97	56.473.035
2000	44.066.274	64,90	23.797.653	35,10	67.863.927
2007	49.747.859	70,5	20.838.397	29,5	70.586.256
2012	58.448.431	77,3	17.178.953	22,7	75.627.384
2015	72.520.510	92,1	6.220.543	7,9	78.741.053

Kaynak: www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39, 2016.

Türkiye, 1980’li yıllardan sonra ekonomide uygulamaya koyduğu farklı bir politikaya yönelmiştir. Bu politika ile değişimin temeli olarak söyleyebileceğimiz “serbestleşme” çağına girilmiştir. Bu dönemde de göçler bir kentten diğer kentlere doğru yönelmeye başlamıştır. Göçler, sanayisi gelişmiş ve iş gücü oranı fazla olan kentlere doğru yapılmaktadır. 1985-90’lı yıllar arası en çok göç alan iller Kocaeli, İstanbul ve Antalya’dır (Güçlü, 2002: 30-31).

2000’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’nin gelişmiş ülkelerin kentleşme düzeyine nüfus bakımından yaklaşmış olduğunu görmekteyiz. Bu artışın nedeni ise kentlerdeki doğal nüfus artışı değil de 1980’li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun bir göçün yaşanmasıdır. Göçler bölgeler arasında nüfus artışını da etkilemiştir. Marmara Bölgesi nüfus artışının en yoğun

olduğu yer iken Karadeniz Bölgesi ise en az yaşandığı yerdir. Marmara Bölgesi doğurganlık oranının en az yaşandığı bölge iken nüfus artış hızının en yoğun olduğu yerdir. Bunun nedeni ise Marmara Bölgesi'nin almış olduğu yoğun göçlerdir (Erkan, 2002: 87).

1.3.1. Türkiye'de Kentleşme Sonucu Ortaya Çıkan Sorunlar

Kentleşme Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra hız kazanmış, hızlı kentleşme sonucunda da birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Günümüzde hızlı kentleşmenin meydana getirdiği sonuçlar tartışma konusu olmuştur. Kentleşme ile birlikte işsizlik, alt yapı sorunları, arsa sorunları, sektörler arası dengesizlik, konut ve barınma gibi problemler meydana gelmiştir.

Kentlerde göç edenlerin kuşkusuz ki karşılaştıkları en temel sorun işsizlik ve geçim sorunudur. Kırsal alandan göç eden bireylerin aslında en önemli sorunu işsizlik olmasının temel nedeni ise geleneksel veya tarımsal uğraşlarla uğraşmış bireylerin kendi yaşam alanlarını terk edip kente göç ederek bilmediği ve daha önce çalışmadığı iş kollarına (sanayi, hizmet sektörü) yönelerek nitelik gerektiren işleri yapmaya çalışmasıdır. Kentteki iş imkânlarının sınırlı ve nitelik gerektiren işler olması, ilk başlarda kırdan kente göç eden bireyleri zor durumda bırakmaktadır.

Kentlere göç eden bireylerin işsizlik sorunundan sonra en önemli problemi konuttur. Kentlere göç eden bireyler ilk aşamada genellikle ekonomik problemlerden dolayı kiracı olmakta veya akrabanın yanına yerleşmekte sonrasında ise ya kendileri ev yapmakta veya satın almaktadırlar. 1950'li yıllarda ev yapan ve satın alan aileler veya bireyler daha fazla iken 1970'li yıllardan sonra arsaların tükenmesi ve fiyatlarının pahalılaşması ile birlikte ev yapma imkânları zorlaşmaya başlamıştır. Genellikle 1950 yıllarda yapılan ev tipi gecekondudur.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentleşme çok hızlı bir şekilde gerçekleştiği için kentlerde yaşayan insan miktarı çok hızlı bir artış göstermiştir. Kentler, kent fonksiyonlarından uzaklaşmaya, aşırı nüfus yığılmalarının ortaya çıktığı ve bir takım çevresel sorunlarının olduğu mekânlar haline gelmeye başlamıştır. Bu nedenle kentin temel fonksiyonları olan su, gaz, kanalizasyon, elektrik, haberleşme ve yol gibi hizmetleri yerine getirmek için ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır (Özer, 2004: 68-79).

2. Göç Olgusuna İlişkin Kavramsal Analiz

İnsanlar tarih boyunca barınmak ve kendilerine yeni yaşam alanları oluşturmak için bir yerden başka bir yere sürekli olarak yer değiştirmişlerdir. İnsanlar bazen yaşadığı yerin olumsuz iklim şartları bazen savaşlar bazen de hastalıklar ve baskılar gibi nedenlerle yaşam alanlarından uzaklaşarak göç etmek zorunda kalmışlardır (Güreşçi, 2011: 107).

Günümüzde göçle ilgili olarak birçok bilimsel araştırma ve tanımlama yapılmıştır. Göç Yalçın'a göre "ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi ve toplumsal bir yer değiştirme hareketidir" (Yalçın, 2004: 13). Başka bir tanımlamaya göre göç; insanların yaşamlarının bir bölümünü veya tamamını devam etmek için bir yerleşim alanından başka bir yerleşim (köy, kent, kasaba) alanına yer değiştirme sürecidir (Üner, 1972: 77). Göç, kişilerin kendilerine özgü sorunlarla bir mekânsal alandan başka bir mekânsal alana taşınmasıdır.

Göç; "insanların ikametlerini değiştirmek amacıyla bir yerden başka bir yere hareket etmesidir" (Bahar, 2009: 260). Bir başka tanıma göre ise göç, "bireylerin coğrafi olarak bulunduğu yerden ayrılarak yerleşmek amacıyla başka bir yere gitmesidir" (Çelik, 2007: 88). Göç ile ilgili yapılan her bir farklı tanımlamada genel olarak yer değiştirme eylemi, mesafe ve zaman kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu kavramlar çerçevesinde bir tanımlama yapacak olursak göç; kişilerin veya toplulukların birtakım nedenlerden dolayı yaşadıkları alanları terk ederek kısa mesafeli veya uzun mesafeli olarak yapmış oldukları taşınma faaliyetidir.

2.1.Göç Çeşitleri ve Türkiye’de Göç Hareketleri

Göç olgusu her ülkede aynı şekilde olmamakla birlikte aynı şekilde değerlendirilmektedir. Göç olgusunda yer, zaman ve mekân önemli kavramlardır. Göç, kendi içerisinde ikiye ayrılmıştır. Bunlar dış ve iç göçtür. İç göçler kendi içerisinde mevsimlik, gönüllü, zorunlu, emek ve sürekli göçler, dış göçler ise beyin, mübadele ve işçi göçleri olarak sınıflandırılmaktadır.

2.1.1.Türkiye’de Dış Göç Hareketleri

Dış göç, kişilerin ekonomik, siyasi, zorunlu, sosyal ve eğitim amaçlı olarak kendi istekleri doğrultusunda bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmesine denilmektedir. Türkiye’de dış göç 1923’te Yunanistan ile imzalanan Lozan Barış Anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşma sonucunda Yunanistan’da yaşayan Türkler ile Türkiye’de yaşayan Rumlar karşılıklı olarak mübadele edilmiştir. Türkiye’de 1960’lı yıllara kadar yapılan dış göçler genel olarak gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Bu durum gerek siyasi gerek ise kültürel nedenlerden kaynaklanmaktadır (Akan ve Arslan, 2008: 10).

II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa ve Amerika hızlı sanayileşme sürecine girmiş, artan iş gücü talebini kendi içerisinde karşılayamamış ve dış ülkelere işçi almaya başlamışlardır. Bu ülkeler ilk başta İtalya, Yunanistan ve Yugoslavya’dan işçi almaya başlamış, bunlardan talebi karşılayamayınca Türkiye’ye yönelmişlerdir. Türkiye’den ilk işçi talebinde 1960’lı yılların başında Almanya bulunmuştur 1983 yılına kadar Avrupa’ya göç eden kişi sayısı 1.015.544’e ulaşmıştır (Tezcan, 2000: 1-2).

1973 petrol krizi sonrası petrol fiyatlarındaki artış Ortadoğu ülkelerini ekonomik olarak olumlu yönde etkilemiş, Ortadoğu ülkeleri kalkınma için hızlı bir atılım başlatmışlardır. Bu ülkelerde nitelikli insan gücü az olduğu için yabancı ülkelere kaynak arayışına girmişlerdir. İlk yöneldikleri ülkeler ise Uzakdoğu ülkeleri, ABD, Batılı ülkeler ve Türkiye’dir. Türkiye’den ilk işçi talebinde bulunan ülkeler 1977 yılında Suudi Arabistan, Afganistan, Irak, Kuveyt ve İran’dır.

Balkanlar ve Ortadoğu’daki iç karışıklıklar, rejim değişiklikleri, yönetim baskıları, terör olayları ve silahlı çatışmalar gibi faktörler burada yaşayan insanların göç etmesine neden olmuştur. Türkiye’ye ilk göçler, 1923-1938 yılları arasında Romanya’dan olmuştur. İkinci bir göç dalgası ise Romanya’dan İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. 1939-60 yıllarda ise 7.631 kişi iskânli ve zorunlu olarak göç etmiştir (Sarnay, 2011: 361). Bu tür nedenlerden dolayı Türkiye’ye göç eden ülkelere bazıları ise Bulgaristan, Afganistan ve Suriye’dir.

Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçler Osmanlı Devleti döneminde de cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Balkan Harbi sonrasında 1912-1913 yılları arasında Batı Trakya’dan 200.000, Makedonya’dan 240.000 Türk göç etmiştir. Cumhuriyet döneminde ise 1925 yılında Türk-Bulgar ikame sözleşmesi kapsamında göç eden kişi sayısı 198.688’dir (Geçikli, 2016: 12-13).

Afganistan’dan 1982 yılında 1006 aile yani 4163 göçmen gelmiştir. Bunlar İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin kırsal ve kentsel alanlarına yerleştirilmişlerdir. Afganistanlı göçmenlere 2641 sayılı özel yasa ile ülkemize yerleşme izni verilmiştir. Genellikle de Tokat, Şanlıurfa, Gaziantep, Van ve Kayseri civarlarına yerleştirilmişlerdir (www.balgoc.org.tr, 2017).

Türkiye’ye göç eden Suriyeli vatandaşlar ise ülke içerisinde iç karışıklıklardan dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır. 1923-1997’li yıllar arasında yaklaşık olarak 1,6 milyon kişi Türkiye’ye göç etmiştir. 2011’de meydana gelen ülke krizi sonucunda da Suriye’den göçler olmuştur (www.posta.com.tr, 2017).

2017 yılı itibariyle 5,5 milyon Türk vatandaşı Türkiye dışında yaşamaktadır. Bunun 4,6 milyonu Batı Avrupa’da ülkelerinde geriye kalanları ise Amerika, Asya, Ortadoğu ve Avustralya’da yaşamaktadır. Göçler beraberinde Avrupa ülkelerinde sorunları da meydana getirmiştir. Bunlar yabancı düşmanlığı, ırkçılık, İslamofobi ve ayrımcılık gibi sorunlardır. Göç edenlerin bazıları işçi

olarak çalışmakta bazıları ise doktor, mühendis, akademisyen, politikacı ve sporcu olarak yaşamlarını devam ettirmektedirler (www.mfa.gov.tr, 2017).

2.1.2. Türkiye’de İç Göç Hareketleri

Türkiye’de iç göç hareketleri 1950’li yıllardan sonra başlamıştır. Bu dönemde ulusal kalkınma politikalarının yerine serbest liberal politikalar benimsenmiştir. Devlet sonraki süreçte ise liberal politikalara yönelik olarak kamu kesimini üretimden çekerek küçülmeye yani özelleştirmeye yönelmiş (Peker vd.,1997: 1) böylece liberal ekonomi sistemine geçiş sağlanmıştır.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra tarımda teknolojik gelişmeler hız göstermiş, üretim artmış, yeni kara yolları, barajlar, köprüler, limanlar, hidroelektrik santralleri ve endüstri bölgeleri kurulmuştur. Böylece birçok farklı iş ortamları oluşturulmuştur. 1950’li ve 1960’lı dönemlerde ise Marshall yardımları neticesinde tarımdaki teknolojik gelişmeler ile buna bağlı olarak insanların işsiz kalması, toprak verimsizliği ve bayındırlık gibi hizmetlerin artması (Çelik ve Güven, 2014: 46-47) ile insanlar gelişmiş bölgelere doğru göç etmişlerdir.

1980’den günümüze kadar olan ki dönemde ise Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde artan terör olayları ve şiddetli çarpışmalar sonucunda, bu bölgelerden Batı bölgelerine doğru yoğun göçler gerçekleşmiştir. 1980 sonrası göçü tetikleyen olaylardan biride tarımda ve hayvancılıkta benimsenen politikaların değişmesiyle Türkiye’nin hayvancılıkta Avrupa’nın birinci ülkesi iken bu konumunu kaybetmesidir. Bunun nedeni ise tarımsal ve hayvansal desteklerin kesilmesi ve tarıma bağlı sanayi alanlarının özel sektörlerle devredilmesidir. Bunun gibi etmenler kırsal alandan kentsel alanlara doğru göçü tetiklemiştir. 1980’li yıllardan itibaren sanayi yatırımları artmış, ulaşım gelişmiş, özelleştirmeye gidilmiş, imar yatırımları büyümüş ve KOBİ’ler kurulmuş dolayısıyla bunlar göçü hızlandıran etmenler olmuştur (Özdemir, 2012: 7-10).

1980’li ve 2000’li yıllardan sonra TÜİK nüfus sayımlarına göre iç göçler Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi’nden batı bölgelerinin sanayisi gelişmiş yerlerine doğru gerçekleşmiştir (Çelik ve Murat, 2014: 47). 2001 yıllardan itibaren Güçlü Ekonomiye Geçiş politikası ile tarımda destek fiyatları kaldırılarak yeni bir sisteme geçiş yapılmıştır. Buna göre tarıma doğrudan destekler verilmiş Ziraat Bankası tarıma yönelik krediler vermeye başlamış ancak istenilen sonuçlara ulaşılamamış ve tarımsal üretim dalgalı bir seyir haline gelmiştir (Cengiz ve Baydur, 2010: 87-88).

Türkiye’deki iç göçler çoğunlukla ekonomik açıdan iyi ve sanayisi gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşirken göçlerin yönü yıllara göre farklılık göstermiştir. Hükümetler tarafından göçlerin yönünü değiştirmek için zamanla değişen politikalar benimsenmiştir. Bu politikalar kapsamında GAP, DOKAP ve ZBK gibi projeler oluşturulmuştur. 1950’li yıllarda yapılan nüfus sayımlarında kent nüfusu % 25 iken 1980’li yıllarda yapılan nüfus sayımlarında bu rakam % 44’lere, 1990 sayımlarında % 59’lara, 2000’li yıllarda ise % 70’lere yükselmiştir. 1985 ve 1995’li yıllarda terör olaylarının etkisi ile Siirt, Mardin, Şırnak, Bingöl, Diyarbakır, Batman, Ağrı ve Diyarbakır’dan yaklaşık olarak 4 milyon kişi Kocaeli, Bursa, İstanbul, Tekirdağ, İzmir, Antalya ve Eskişehir gibi kentlere göç etmek zorunda kalmıştır (Saltık, 2000: 2-3).

2000-2011 yılları arasında Demografi ve Konut Araştırmaları istatistiklerine göre Türkiye’de iç göç nedenlerinin ilk dört sırasından birincisini % 41,5 oranı ile hane sakinlerinden birinden kaynaklanan göç, ikincisini % 22,6 oranı ile eğitim nedeniyle yapılan göç, üçüncüsünü % 23,7 ile atanma veya tayin olma yoluyla ya da iş değişikliği nedenleri ile yapılan göç ve son olarak ise % 12,2 oranı ile işsizlik nedeni ile iş arama ve bulma oluşturmaktadır (Güler vd., 2015: 42). Türkiye’de 2015- 2016’lı yıllar itibariyle iller arası yer değiştiren kişi sayısı 2.619.403 kişidir. Yine rakamsal olarak en çok göç alan ve göç veren il İstanbul olmuştur (www.tuik.gov.tr, 2017).

Türkiye’de 2010 yılı itibariyle 1.985.917 kişi iller arası göç etmiştir. Bu göç hareketinin % 17’si İstanbul’a, % 10,1’i Akdeniz Bölgesi’ne, % 9,2’si ise Batı Anadolu ve Batı Karadeniz bölgelerine gerçekleşmiştir. Burada en az göç veren bölge ise % 4,5 oranı ile Marmara Bölgesi’dir. En fazla

göç veren bölge ise sırasıyla Batı Karadeniz, Orta ve Kuzey Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleridir (gen.tobb.org.tr/, 2017).

2.2.Türkiye’de Göç Hareketlerinin Kentleşme Üzerine Etkisi

Kırsal alandan kentsel alanlara yapılan göçler ile birlikte kentlerde yeterli sayıda konut ve iş alanları olmadığı için zaman içerisinde kentler olumsuz yönde etkilenmeye başlamış ve bir takım sorunlar meydana gelmiştir. Türkiye’de göçler ile birlikte kentleşme hızı artış göstermiş, kent çevresindeki sanayi sektörlerinin kentler ile birlikte aynı zamanda gelişmemesi de kentleşmeyi olumsuz etkilemiştir (Özdemir, 2012: 11-12). Göçler, kentleşme hızını etkileyen en temel faktörlerden biri olmakla birlikte kentleşmenin olumsuzluklarını da beraberinde getirmektedir.

Göç eylemi ile birlikte göç edilen yerden nüfusun aktif çalışan kısmı göç ederken göç eden kişinin aynı zamanda iktisadi kaynakları beraberinde götürmesi göç veren yeri olumsuz etkilemektedir. Bundan dolayı da göç edilen yerde nüfus üretici değil de tüketici haline gelmekte ve zaman içerisinde göç veren yerlerde üretim azaldığı için buralar pazar yeri haline gelmektedir. Bir başka sorun ise göç ile birlikte okuyan, genç ve dinamik kişilerin göç etmesi ile kırsal alanlarda ki nüfusun demografik yapısının bozulması ve göç veren yerde daha çok yaşlı insanların kalmasıdır. Bu nedenden dolayı göç veren yerler gelişmişlik olarak diğer bölgelerden geri kalmakta ve daha az gelişme göstermektedirler (Şen, 2014: 243-244).

Türkiye’de göçler Doğu-Batı eksenlidir. Göçler çoğunlukla kırsal alandan kentlere doğru yapılmaktadır. Türkiye’de kırsal alandan kentlere doğru göçler sonucunda göç edilen yerde göçmenlere yetecek kadar kaynak olmaması, göç edilen şehirde bir takım sorunlar meydana getirmiştir. Kira ve arsa fiyatlarındaki artışlar, gecekondulaşma, işsizlik ve nüfus artışı, kentsel suç artışı, ulaşım alt yapı sorunu ve il sınırlarının genişletilmesi bu sorunların başlıcalarıdır.

Gecekondu, hızlı ve düzensiz şehirleşmenin olduğu bölgelerde kısa sürede yapılabilen, alt yapısı yetersiz, tek katlı, kaçak veya tapulu konut tipidir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızlı kentleşme sonucunda kent merkezlerinde göç edenlerin sayısının konut sayısından fazla olması nedeniyle barınma ihtiyacını karşılayabilmek için göç edenler bu yapıları yapmak zorunda kalmışlardır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1601-1602). Göç edenler, gecekondu yaparak sadece barınma sorununu halletmemişlerdir. Aynı zamanda gecekonduları yatırım aracı olarak kullanmışlar ve bu şekilde servet biriktirme yoluna gitmişlerdir. Bu yapılar kiraya verilme ye başlanınca da gecekondu sayısı gün geçtikçe artmış, 1940’lı yıllarda büyük kentlerdeki gecekondu sayısı 30 bin, 1960’da 240 bin, 1983’de 1,5 milyon ve 1990’lı yılda ise 1,750 milyon gibi rakamlara ulaşmıştır (Özdemir, 2012: 10-11).

Türkiye’de iç göçlerin en önemli nedenlerinden biri işsizliktir. İnsanlar daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını devam ettirebilmek için göç ederler. Türkiye’de iç göç hareketleri, özellikle 1950’li yıllardan sonra kırsal alandaki modern tarımsal yöntemlerin kullanılması ile insan gücüne olan ihtiyaç azalması neticesinde hızlanmıştır (Özdemir, 2012: 4). Kentlerde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi insanlara yeni iş imkânları sunmuş, kentler kırsal alanlara göre çekici hale gelmeye başlamıştır. Ancak, kırsal alandan kente göç eden bireyler, kentlerde çalışabilecek kadar iş deneyimine ve bilgisine sahip olmadığı için iş bulmakta zorlanmaktadırlar. 1950’li yıllarda istihdam edilenlerin % 84,8’ü tarım sektöründe, % 6,8’i hizmet sektöründe, % 8,4’ü sanayi sektöründe çalışmaktayken (Bahar ve Bingöl, 2010: 26) 2016 yılı itibariyle istihdam oranları % 18,3 tarım sektöründe, % 20,2 sanayi sektöründe, % 6,7 inşaat sektöründe ve % 54,8 hizmet sektöründe olmak üzere dağılmıştır (www.tuik.gov.tr, 2017).

Kentlerde hızlı sanayileşme ile birlikte meydana gelen nüfus artışı suç oranlarının artmasına neden olmaktadır. Suç oranları, kentlerde ki nüfus artışı sonucunda artış göstermektedir. Kentlerdeki suç oranlarının artmasının diğer nedenleri ise sağlıksız kentleşme, işsizlik, yoksulluk, eğitim seviyesinin düşük olması ve kamu hizmetlerinin yetersizliğidir Kentleşme oranı en fazla olan illerde 2000 yılı itibariyle 5000 kişiye düşen suç oranları sırasıyla İstanbul’da 67, Ankara’da 58,

İzmir’de 50, Eskişehir’de 54 ve Gaziantep’te 75’tir (Karasu, 2008: 264). Suç ve göç arasında ilişki kurulmasının en önemli nedenleri ise uyum sorunu ve aile bağlarının kopmasıdır.

Göç edilen mekânsal alanlarda yeterli sayıda konutun olmaması veya konut fiyatlarının pahalı olması insanları o kentin çevresindeki arazilerde kendi konut ihtiyacını karşılayabilecek kaçak yapılaşma ve gecekondu gibi yapılara yöneltmiştir (Ergun, 2011: 38). Kaçak yapıların bulunduğu alanlarda alt yapı hizmetleri, atık su hatları, içme suyu hatları, yağmur suyu toplama hattı, elektrik hatları ve doğalgaz boru hatları gibi hizmetler tam olarak verilemediği için çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar yağmurun yağması durumunda sel veya heyelan gibi felaketlere neden olmakta elektrik veya sular ara ara kesilmektedir. Bu gibi sorunlar can veya mal kaybına neden olmaktadır. Bunun haricinde içme suyu hatlarının temiz olmaması da sağlık sorunlarına neden olabilmektedir (www.csb.gov.tr, 2017).

Kentsel nüfusun artması ile birlikte var olan konutların yetersizliği ve kentsel dönüşümün tam olarak uygulanamaması gibi nedenlerden dolayı yeni alanlar imara ve konut yapımına açılmıştır. Yeni alanların imara açılması ile birlikte doğal alanlar ve tarım arazileri de yok olmaya başlamıştır.

3.Göçün Kütahya’daki Kentleşme Üzerine Etkisi

3.1.Kütahya Hakkında Genel Bilgi

İç Batı Ege’nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Kütahya’nın kuruluşu tam olarak bilinmemekle birlikte sırasıyla Hititler, Lidyalılar, Frigyalılar, Persler ve Bizans İmparatorluğu daha sonra ise Şelçuklu Devleti, Germiyan Devleti ve son olarak da Osmanlı İmparatorluğu’nun hâkimiyeti altına girmiştir. Birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için tarihi ve kültürel zenginlikleri bulunmaktadır (www.kutahya_net, 2017). Kütahya 1429 yılında Germiyanlı II. Yakup’un ölümü ve vasiyeti ile Osmanlı topraklarına katılmıştır (Bozkurt, 2011: 295). Kütahya’ya Osmanlı Devleti döneminde çeşme, köprü, medrese, hamam ve han gibi birçok mimari yapı yapılmıştır. Kütahya’da Kurtuluş Savaşı döneminde Dumlupınar mücadeleleri verilmiştir. “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!” sözü buradaki mücadelede söylenmiştir (www.kutahya.gov.tr, 2017). Kütahya Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte 8 Ekim 1923’de il olmuştur (www.kutahya.bel.tr, 2017).

Kütahya ili arazilerinin %53’ü ormanlık alanlardan oluşurken tarım arazileri ilin %34’nü oluşturmaktadır. Kütahya’da kırsal kesimde yaşayanların başlıca geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Başlıca yeraltı zenginlikleri linyit, borasit, alümit, manyezit, krom, demir ve gümüşdür. Kütahya’nın en önemli sanayi kolunu porselen, çini ve seramik oluşturmaktadır. Bunların haricinde çok önemli yeraltı sıcak su kaynaklarına sahip olduğundan buna bağlı olarak ilde termal tesisler kurulmuştur (www.kutahya.yerelnet.org.tr, 2017).

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1927 yılından günümüze Türkiye’nin nüfusu yaklaşık olarak altı kat artış göstermişken aynı dönemde Kütahya’nın nüfusu sadece 1,88 kat artış gösterebilmiştir. Kütahya’nın nüfusu Türkiye’nin nüfusuna göre oransal olarak artmamış, sürekli azalmıştır. Kütahya’nın nüfusu 1950-1960 arası hariç 1927-2000’li yıllar arasında sürekli olarak artış göstererek yükselmiş, 2000’li yıllardan sonra ise azalmaya başlamıştır. Türkiye nüfusuna oranla en fazla artışın olduğu yıl 1927 yılı iken en az düşük olduğu yıl ise 2010 yılıdır.

Tablo 5: Yıllara Göre Kütahya Nüfusunun Türkiye Nüfusuna Göre Oranı

Yıllar	Kütahya	Türkiye	Kütahya Nüfusunun Türkiye nüfusuna Oranı %
1927	303.641	13.648,270	2,22
1935	347.682	16.158.018	2,15
1940	359.890	17.820.950	2,02
1950	422.815	20.947.188	2,02
1960	367.753	27.754.820	1,32
1970	439.967	35.605.176	1,24
1980	497.089	44.736.957	1,11
1990	578.020	56.473.035	1,02
2000	656.903	67.803.957	0,97
2010	590.496	73.722.988	0,80
2016	573.642	79.814.871	1,39

Kaynak: [http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/kutahya_icdr2011\(1\).pdf/](http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/kutahya_icdr2011(1).pdf/), 2017.

Kütahya’da 2016 yılı itibariyle km²’ye düşen insan sayısı 48’dir. Kütahya’nın toplamda 12 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar Tavşanlı, Emet, Simav, Domaniç, Şaphane, Dumlupınar, Aslanapa, Çavdarhisar, Hisarcık, Altıntaş, Pazarlar ve Gediz’dir. Merkez ilçe haricinde en kalabalık ilçesi Tavşanlı, nüfusu en az olan ilçe ise Dumlupınar’dır (www.nufusu.com, 2017). Kütahya’nın toplamda köy sayısı 550, belde sayısı ise 27’dir (www.kutahya.yerelnet.org.tr).

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra gerçekleşen sanayileşme hareketi ile birlikte Kütahya’da hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. 1970’li yıllarda Gediz ilçesinde meydana gelen depremde Kütahya’dan Batı Avrupa ülkelerine ve sanayisi gelişmiş kentlere göçler gerçekleşmiştir. Kütahya gelişmiş illere göç verirken en çok göç aldığı iller ise Konya, Afyon ve Balıkesir’dir. Kütahya ilinin en çok göç aldığı ve göç verdiği yaş oranları ise 25-29 yaş grupları arasındadır (www.csb.gov.tr, 2017).

3.2.Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmada verilerin çözümü ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi önceden hazırlanmış bir amaca ulaşmak için soru yönelme ve cevaplama şekline dayalı, karşılıklı diyaloglarla sürdürülen bir iletişim sürecidir. Görüşme yapılmadan önce araştırmanın hedefine yönelik tündengelim yöntemi ile açık uçlu sorular hazırlanarak araştırma geliştirilir (Mucan vd., 2016: 64-65). Görüşme sorularının hazırlanması için Kütahya ile ilgili olarak çeşitli makaleler, gazete haberleri ve yetkili makamların siteleri gözden geçirilerek sorulacak sorular hazırlanmıştır. Bu hazırlıklar neticesinde Kütahya ilinde bulunan çeşitli kurumların yetkili kişileri ile görüşmeler yapılmıştır.

3.2.1.Araştırmanın Problemi ve Amacı

Günümüzde insanların göç etmesine neden olan birçok faktör vardır. Bu faktörler ekonomik, siyasi, teknolojik ve sosyo-psikolojik faktörlerdir. Türkiye’de göç ve kentleşme hızı oranları ile birlikte 1950’li yıllardan itibaren her geçen yıl kent nüfusu kırsal nüfusa oranla sürekli olarak artış göstermiştir. Kütahya’nın son yıllarda vermiş olduğu göç oranlarının fazla olması nedeniyle

göçlerin Kütahya ilinde nasıl bir etki bıraktığı araştırmaya gerek duyulmuştur. Kütahya’da göçün kentleşme üzerindeki etkileri söz konusudur. Kütahya, genelinde göç verirken merkez ilçenin nüfusu her geçen yıl artmaktadır. Bu artışlar merkez ilçede de kentleşme açısından sorunlara neden olmuştur. Bu araştırma ile göçün kentleşme üzerindeki etkisini değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Bu araştırmadan elde edilecek sonuçlarla özellikle; Kütahya’da yapılan göçlerin en önemli nedeninin işsizlik olup olmadığı, Kütahya’nın vermiş olduğu göçler sonucunda nüfusun demografik yapısında bozulmaların olup olmadığı, Kütahya’nın almış olduğu dış göçler sonucunda suç oranlarının ve sağlık sorunlarının artış gösterip göstermediği, Kütahya’da göçü engellemeye yönelik çalışmaların olup olmadığı, Kütahya’da alınan ve verilen göçlerin sonucunda kira ve arsa fiyatlarında artış olup olmadığı, Kütahya’nın almış ve vermiş olduğu göçler sonucunda il sınırlarında yeni alanların imara açılıp açılmadığı ve Kütahya’nın almış olduğu göçler sonucunda bir yerleşme politikası güdüp güdümediğine dair literatür de de yeterli bir çalışmanın bulunmamasından dolayı bu alana katkı sağlayacağı umulmaktadır.

3.2.2.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma göçün kentleşme üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için Kütahya merkez ilçe örneği ile sınırlandırılmıştır. Görüşmeler merkez ilçe kurumlarının yetkili kişileri ile yapılacaktır. Bu araştırmada ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. İlişkisel araştırma modelinde iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığı veya derecesi belirlenmeye çalışılır. Bilimde araştırma türleri üç ayrı kategoride sınıflandırılmıştır Bu araştırma türleri şunlardır (www.oguzcetin.gen.tr, 2017):

- ✓ Temel ve uygulamalı araştırmalar
- ✓ Niceliksel ve niteliksel araştırmalar
- ✓ Keşfedici, tanımlayıcı, açıklayıcı ve değerlendirme araştırmalarıdır.

Bu araştırma niceliksel ve niteliksel araştırmalardan, niteliksel araştırma türüne girmektedir. Niteliksel araştırmalar daha çok soyut kaynaklıdır. Bu araştırmalar kişinin yazdıklarını, söylediklerini veya gözlenen davranışlarını temel veri kaynağı olarak ele alır. Bu araştırmalar, ilişkilerin anlamını ve türünü keşfetmek için gözlemlerin sayısal olmayan bir biçimde incelenmesi ve yorumlanması şeklindedir (Karataş, 2015: 63-66). Nitel araştırmada en yaygın olarak üç tür bilgi toplama yöntemi vardır. Görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi. Bu araştırma görüşme yöntemine girmektedir. Görüşme yöntemini kullanılan aracın özelliğine göre açık uçlu ve yapılandırılmış, araştırmacının pozisyonuna göre katılımcı ve katılımcı olmayan gibi alt kategorilere ayırmak mümkündür. Bu çalışmada açık uçlu sorular kategorisi kullanılacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 171-186).

Araştırmada, göçün kentleşme üzerindeki rolünü Kütahya ili merkez ilçe örneğinden hareketle belirlemek için olgusal veriler toplanmaya çalışılacaktır. İlgili kurumlarla görüşmeler yapılacaktır. Görüşmeler de, önceden hazırlanmış sorular sorularak soru cevap şeklinde ilerlenecektir. Veriler, görüşme sırasında not tutma, görüşme sonrasında not tutma ya da izin verilmesi halinde ses kayıtları alınarak toplanacaktır.

Görüşme yoluyla elde edilen verilerin analizinde soruların açık uçlu sorular ve alman cevaplar için kodlama tekniği (Çerçi, 2015: 191-192) kullanılmıştır. (S-1, S-2, S-3...S-19): Araştırmacı tarafından yöneltilen soruların numaralarıdır. (K-1, K-2, K-3...K-11): Görüşmeye katılan kurumların, görüşme amacına ilişkin ifadelerinin kodlarını göstermektedir. Araştırma sonucunda görüşmelerden elde edilen veriler, araştırmanın sonuç ve değerlendirme kısmında yer alacaktır.

4.Sonuç ve Değerlendirme

Kütahya merkez ilçe, kentin nüfus yoğunluğu ve kentleşme oranı en yüksek olan ilçesidir. Bu durumun temel nedeni Kütahya merkezin sosyoekonomik imkânlarının diğer ilçelere oranla daha güçlü olmasıdır. Kütahya’da merkez nüfus son yıllarda arttığından ilde bir takım sorunlar da ortaya

çıkıştır. Bu sorunlar işsizliğin artması, kentsel mekânın (il sınırlarının) genişlemesi, dilencilik olaylarının artması, suç oranlarının yükselmesi, sağlık sorunlarındaki artışlar, çarpık kentleşme, gecekondulaşma ve kira ile arsa fiyatlarındaki artışlardır. Göçlerin Kütahya merkezde kentleşmeyi nasıl etkilediğine dair sorulara cevap bulabilmek için ilgili kurumlarla görüşmeler yapılmış ve aşağıdaki sıralanan sonuçlara ulaşılmıştır:

Şekil 1: Görüşme Kayıtlarının Sonucuna Göre Elde Edilen Bulgular

GÖÇÜN KENTLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ		KÜTAHYA'DA GÖÇÜN KENTLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	
		ETKİSİZ	ETKİLİ
<p>GÖÇ</p> <p>KENT</p>	İşsizlik Artışı	☐	☒
	Kira-Arsa Fiyat Artışı	☐	☒
	Dilencilik Artışı	☐	☒
	Sağlık Sorunlarının Artışı	☒	☐
	Suç Oranlarının Yükselmesi	☒	☐
	Halkın Gelir Seviyesinin Düşüş Durumu	☐	☒
	Nüfusun Demografik Yapısının Bozulması	☒	☐
	İl Sınırlarının Genişlemesi ve Tarım Alanlarının Yok Edilmesi	☐	☒

Kütahya merkezin son yıllarda almış olduğu göçler ile birlikte kentsel mekânda genişleme olmuştur. Kütahya merkezin nüfusu çok fazla artış göstermemesine rağmen yeni tarım alanları ve doğal alanlar imara açılıp konut yapımına gidilmiştir. Tarım alanları ve doğal alanlar yok edilmiştir. Bu bölgelere örnek verecek olursak son yıllarda İnköy civarı, Bölcek çevresi ve Parmakören sirtları imara açılmıştır. Kütahya'da kentsel dönüşüm yapılmasına rağmen bazı yerler antlar kurulu tarafından sit alanı ilan edildiğinden bu alanlara konut yapılamamaktadır. İlde birçok eski ve yıkılmaya yüz tutmuş bina varken bunlar yıkılmadığından yerlerine yeni bina yapılamamaktadır. Bundan dolayı da kentsel mekân genişlemek zorunda kalmıştır.

Tablo 6: Kütahya Merkez Yıllara Göre İmara Açılan Yerler

Mahalle / Yıl	Parmakören Mevkii Toplu Konut Alanı İmar Planı (2008)	Parmakören Mahallesi IV. Toplu Konut Alanı Nazım İmar Planı (2010)	Uydu Kent Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı (2011)	Andız Geven Yerleşik Nazım Alan Planı (2012)	Çalca Çevresi Nazım İmar Planı (2012)	Kirazpınar Ş.S Dumlupınar Yerleşke Alanı (2013)	Siner Alanyunt Ağačköy İmar Planı (2014)	Sofu Okçu Güveççi Nazım İmar Planı (2015)
Projenin Alan Büyüklüğü	27 ha	74 ha	585 ha	55 ha	200ha	50 ha	200 ha	115 ha
Plan Projeksiyon Nüfusu	8000	9700	156.000	6800	48.000	10.000	50.000	23.000

Kaynak: Kütahya İmar Müdürlüğü, 2017.

Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere Kütahya'da yıllara göre yeni alanlar imara açılmıştır. Açılan bu yerler sonucunda Andız, İnköy, Ağačköy ve Parmakören civarındaki tarım alanlarının miktarı azalmaya başlamıştır. Kütahya merkezde nüfusun artması, Kütahya'nın genişlemesine neden olmuş bu durum Kütahya'yı olumsuz etkilemiştir. Kütahya merkezin almış olduğu göçlerden

dolayı yeni konut yapımına gidilmiştir. Son zamanlarda sağlıklı, ferah ve rahat konutlar yapmak yerine alt kesime ve öğrenciye yönelik apart veya yurt tarzı küçük daireler yapılmaktadır. Bu yapılar ileriki dönemlerde Kütahya için sorunlara neden olabilecektir.

Kütahya merkezin almış olduğu göçler sonucunda nüfus yapısında bozulmalar olmamıştır. Bunun nedeni ise dışardan çok fazla göç almamasıdır. Merkez ilçenin almış olduğu göçler, kendi ilçeleri ve çevre illerden alınan göçlerdir. Bunun haricinde Kütahya dış ülkelerden göç almış ancak buraya göç eden kişi sayısı çok yüksek olmadığından nüfusun demografik yapısında sorunlara neden olmamıştır. Kütahya merkezin kadın-erkek nüfusu karşılaştırıldığında aralarındaki fark birbirine yakın olduğundan herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Ancak, Kütahya geneli düşünüldüğünde özellikle ilçelerde genç ve erkek nüfus göç ettiğinden aralarındaki fark oldukça fazladır.

Kütahya merkezin almış olduğu iç ve dış göçler sonucunda dilencilik olayları artış göstermiştir. Dış göçlerle birlikte gelen vatandaşın ekonomik durumları iyi olmadığından geçinebilmek için kendileri ile birlikte özellikle çocukları dilendirmektedirler. Dilencilik olayının artmasının bir diğer nedeni ise göçebe yaşam süren Denizli Çivril ve Osmaniye'den göç eden vatandaşlardır. Buralardan göç eden vatandaşlar yaşamlarının devam ettirebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Bölcek ve yeni otogar çevresine çadır kurmuşlardır. Bu vatandaşlar ihtiyaçlarını karşılamak için dilenmektedirler.

Genel olarak nüfusun artması ile birlikte her yerde olduğu gibi Kütahya'da da kentsel suç oranları artış göstermiştir. Kütahya'nın almış olduğu göçlerle suç oranları küçük bir artış göstermiştir. Küçük suçlar artış gösterirken büyük suçlarda azalmalar olmuştur. Dış göçle gelen kişilerin takipleri parmak izi okuma sistemi ile yapılmaktadır. Çevre illerden kaçak olarak Kütahya sınırlarına göç eden kişiler, yakalanması halinde kamplara gönderilmektedir.

Tablo 7: Kütahya'da Yıllara Göre Şahsa –Mala Karşı İşlenen Suçlar

Yıllar	Ocak Ayı	Aralık Ayı	İki Ayda Toplam İşlenen Suç
2013	700	691	1391
2014	691	836	1527
2015	724	745	1469
2016	710	762	1472
2017	623	Şubat-647	1270

Kaynak: <http://www.kutahya.pol.tr/Sayfalar/basinbulteni.aspx>, 2017.

Tablo 7'ye göre Kütahya merkezin nüfusu her yıl artmasına rağmen suç oranlarının da aynı şekilde artışlar meydana gelmemiştir. Tabloya göre suç oranlarında bazı yılların bazı aylarında artışlar meydana gelirken bazen de azalışlar meydana gelmiştir. Göçün kentleşme üzerindeki etkisi açısından bu tabloya göre kentsel suçlar bakımından Kütahya olumsuz etkilenmemiştir.

Nüfusun artması ile birlikte bu duruma paralel olarak sağlık sorunları da artış göstermektedir. Kütahya'ya genel olarak ilçelerden genç nüfus göç ettiği için ilçelerde genellikle yaşlı insanlar kalmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ilçelerde diyabet, kalp hastalıkları, nörolojik hastalıklar ve bulaşıcı hastalıklar artış göstermiştir. Dış göçler ile birlikte o ülkede görülen yaygın hastalıklar sınırların ötesine taşınır. Ancak, Kütahya merkezin almış olduğu iç ve dış göçler sonucunda artışlar meydana gelmemiştir. Kütahya'da yaşayan yabancı vatandaşlarda hastalıkların görülmesinin nedeni, genellikle o kişilerin sağlıklı ortamlarda yaşamasından kaynaklanmaktadır.

Kütahya'nın işsizlik oranları Türkiye ile karşılaştırıldığında karşımıza % 5,7 gibi bir rakam çıkmaktadır. Ancak, Kütahya merkezin son yıllarda göç olarak nüfusunun artması ve aynı oranda sanayi ve iş kollarının gelişmemesi, Kütahya'da işsizliğe neden olmaktadır. Kütahya'da son yıllarda İŞKUR'a başvuran kişi sayısında artışlar meydana gelmiştir. Bu başvuran kişilerin bir kısmı işe yerleştirilirken bir kısmı da işsiz kalmıştır. Bu nedenlerden dolayı da Kütahya'da göçler yaşanmıştır. Kütahya'da yeni iş kollarına yatırımlar yapılarak Kütahya'daki göç engellenmeye çalışılmalıdır.

Kütahya, son yıllarda göç vermektedir. Bu durumun temel nedeni son 30 yıldır Kütahya'ya sanayi yatırımlarının yapılamaması ve yeni iş kollarının oluşturulamamasıdır. Kütahya'nın yeraltı kaynakları ve önemli tarihi değerleri olmasına rağmen bu alanda yeteri kadar yatırımın olmaması ve tanıtım ile reklamın yapılamaması bu alanda gelişimi engellemiştir. Kütahya'da insanların göç etmesinin bir diğer nedeni de birçok kurumun özelleştirilmesidir. Eti Gümüş, Kütahya Şeker Fabrikası, Kütahya Gübre Sanayi Kolları, Seyitömer ve Tunçbilek Termik Santralleri gibi kuruluşlar özelleştirilmiştir. Bu özelleştirmelerden dolayı Kütahya'da işsizlik oranları yükselmiş, sosyal yardımlaşma vakıflarına ve İŞKUR'a başvuran kişi sayılarında artışlar meydana gelmiştir.

Son yıllarda Kütahya'da Sosyal Yardımlaşma Vakfı'na başvuran kişi sayısında artışlar meydana gelmiştir. Bu durumun nedeni ise insanların sosyoekonomik imkânlarının azalmasıdır. Vakfa başvurular daha çok kış aylarında yapılmaktadır. Yardımlar yapılırken Türk vatandaşı veya yabancı ayrımı yapılmamaktadır. Belli gelir seviyesinin altında olan herkese yardımlar yapılmaktadır. Yapılan bu yardımlar kimi zaman satılırken gözlemlenmiş veya bir kişinin birden fazla kuruluştan; belediyeden, valilikten ve STK'lerden yardım aldığı gözlemlenmiştir.

Kütahya merkezin imar planları göçe yönelik yapılmamaktadır. Kütahya'nın almış olduğu göçler incelendiğinde 2012-2013 yılları arasında nüfus 1504 kişi artmışken bu yıllarda imara açılan sadece Çalca çevresinde Tablo 6'ya bakıldığında 48.000 kişilik yer imara açılmıştır. İmar planları göçe yönelik olmalıdır. Kütahya'da birçok kentsel dönüşüm yapılabilecek konut varken bunların yerine tarım alanları imara açılmaktadır. Öncelikli olarak kentsel dönüşüm alanlarındaki konutlar bitirildikten sonra tarım alanları ve doğal alanlar imara açılmalıdır.

Kütahya'da kira ve arsa fiyatlarının yüksek oluşu ile işsizlik burada yaşayan aileleri ve öğrencileri zor durumda bırakmaktadır. İnsanların ailelerini geçindirebilecek kadar maaş alamaması, onları yardım kuruluşlarına yönlendirmektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi adına işsizlik oranının azaltılması, insanların sosyoekonomik açıdan rahatlamasını sağlayacaktır.

Kütahya'da suç ve dilencilik olaylarında azda olsa artışlar meydana gelmiştir. Suç oranlarının azaltılması için emniyetteki personel sayısı, araç sayısı ve sokaklardaki kamera sayısı artırılmalıdır. İnsanlar sokakta emniyet araçlarını ve personelini ne kadar çok görürse suç işleme oranı da o kadar azalacaktır. Dilencilere yönelik cezaların yaptırım gücü de biraz artırılmalıdır.

Kaynakça

- Akan, Y., Arslan, İ. (2008). *Göç ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Aydın, G. (1995). "Metropol olgusu ve yönetimi üzerine düşünceler". *Yeni Türkiye Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 4, Ankara, ss.497-512.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*, 3. Baskı, Ankara: Uşak Yayınları.
- Bahar, O. ve Bingöl, K. (2010). "Türkiye'de iç göç hareketlerinin istihdam ve işgücü piyasalara etkileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, Cilt:15, Isparta, ss.43-61.
- Benevolo, L. (1995). *Avrupa tarihinde kentler*. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme*. 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bozkurt, Y. (2011). "Türkiye'de nüfus hareketliliği ve Kütahya örneği". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:30, Kütahya, ss.292-298.
- Cengiz, S. ve Baydur, M. (2010). "Kırdan kente göç ve tarımsal verimlilik: Türkiye örneği". *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, Adana, ss.85-98.
- Çelik, F. (2007). "Türkiye'de iç göçler: 1980-2000". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, Kayseri, ss.87-109.
- Çelik, N. ve Güven, M. (2014). "Türkiye'de iç göç sorununa yeni bir yaklaşım ilişkilerine etkileri". *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:5, Ankara, ss.45-61.
- Çerçi, A. (2015). "Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerinin konuşma becerisini ölçme ve değerlendirmeye ilişkin görüşleri". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, ss.186-204.
- Doğan, M. (2011). "Türkiye'de uygulanan nüfus politikalarına genel bakış". *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:23, İstanbul, ss.292-307.
- Duru, B. ve Alkan, A. (2002). *20. Yüzyıl Kenti*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Ergun, C. (2009). "Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları ve Gülsuyu Mahallesi örneği". *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009*, "Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar", Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve sosyal değişim*. 1. Baskı, Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Eryurt, A. M. vd., (2013). "Türkiye'de nüfus ve nüfus politikaları: Öngörüler ve öneriler". *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:46, Sayı:4, Ankara, ss.129-157.
- Geçikli, M. R. (2016). "Bulgaristan Türklerin göçü (1950-1951) ve ABD yardım programına yansması". *Iğdır İktisat İdari Birimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Iğdır, ss.1-38.
- Gelekçi, C. (2014). "Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağları ve evlilik göçü". *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:71, Ankara, ss.179-204.
- Gelekçi, C. (2014). "Türkiye'den yurt dışına gerçekleşen işçi göçlerine bağlı olarak dilimize yerleşen bir kavram: Almancılar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:21, Ankara, ss.103-108.
- Güçlü, S. (2002). *Kentleşme ve göç sürecinde Antalya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci*. 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güler, B. vd., (2015). "İç göç ve kent ile bütünleşme: Kocaeli ili alan araştırması". *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, Ankara, ss.37-69.
- Güreşçi, E. (2011). "Kırsaldan kente göç edenler üzerine bir araştırma: Kemalpaşa-İspir örneği". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, Adıyaman, ss.107-122.
- Holton J. R. (1999). *Kentler kapitalizm ve uygarlık*. Ruşen K. (Çev), 1. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.
- Işık, Ş. (2005). "Türkiye'de kentleşme ve kentleşme modelleri". *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı:14, İzmir, ss.63-68.
- İsbir, E. G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri*. 2. Baskı, Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- Karabey, H. (1980). *Kentsel olgu*. 1. Baskı, Ankara: Kent Matbaası.
- Karasu, M. (2008). "Türkiye'de kentleşme dinamiklerinin suça etkisi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:57, Sayı:4, Ankara, ss.255-281.

- Karataş, Z. (2015). "Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Araştırma Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Rize, ss.1-19.
- Kaya, E. (2003). *Kentleşme ve kentlileşme*. 1.Baskı, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Kayan, A. (2013). "GAP bölgesinde kentleşmeden doğan sorunlar ve çözüm önerileri". *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:3, Cilt:2, Diyarbakır, ss.24-42.
- Keleş, R. (1976). *Kent bilim ilkeleri*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keleş, R. (2013). *Kentleşme politikası*. 12. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.
- Mucan, B. vd., (2016). "Yöneticilerde sürdürülebilirlik algısı ve firma uygulamalarına yönelik değerlendirme". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, Bolu, ss.57-71.
- Oktay, E. Y. (2014), "Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, Yalova, ss.31-54.
- Özdemir, H. (2012). "Türkiye'de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme". *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:30, İstanbul, ss.4-11.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme ve kentlileşme ve kentsel değişim*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). "Türkiye'de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: bir alan araştırması". *Journal Of Yaşar University*, No:11, Vol:3, İzmir, ss.1593-1605.
- Peker, M., Engin, Ö. ve Balkız, B. (1997). *Göç, kentleşme sorunları ve yerel siyaset, yeni eğilimler, yeni yaklaşımlar*. İzmir: Saray Yayınları.
- Pirenne, H. (1994). *Ortaçağ kentleri ve kökenleri ve ticaretin canlanması*. 4. Baskı, Ankara: İletişim Yayınları.
- Sağlam, S. (2006). "Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı:5, Ankara, ss.34-44.
- Saltık, A. (2000). "Türkiye'de göçler, stratejik iç göç yönetimi". *İstanbul Üniversitesi Yönetim Dergisi*, Sayı:76, İstanbul, ss.41-57.
- Sarmay, Y. (2011). "Cumhuriyet döneminde Balkan ülkelerinden Ankara'ya yapılan göçler (1923-1990)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:27, Sayı:80, Ankara, ss.351-387.
- Şen, M. (2014). "Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı:1, İstanbul, ss.231-256.
- Tekeli, İ. ve Gülöksöz, Y. (1983). "Kentleşme, kentlileşme ve Türkiye deneyimi". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:5, s.1224. İstanbul,
- Tezcan, M. (2000). *Dış göç ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toprak, Z. (1988). *Türkiye tarımı ve yapısal gelişmeler (1900-1950)*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Üner, S. (1972). *Nüfusbilim sözlüğü*. Ankara: Mars Ticaret A.Ş Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2004). *Kentleşme ve kentleşme sürecinde göçün suç olgusu üzerine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2005). "Türkiye'de işsiz nüfus". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, Elazığ, Sayfa: 43-56,

- Araştırma yöntemleri, www.oguzcetin.gen.tr/nitel-bir-arastirma-teknigi-gorusme.html, (Erişim Tarihi: 20.05.2017).
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kentsel Teknik ve Altyapı Ulaşım Komisyon Raporu, <http://www.csb.gov.tr/db/kentges/eduardosya/kitap2.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.06.2017).
- Cumhuriyet döneminde yurt dışında yaşayan türk vatandaşı verileri <http://www.balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2017).
- İç İşleri Bakanlığı Yurt Dışında Yaşayan Türkler, http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_tr.mfa, (Erişim Tarihi: 26.01.2017).
- Kütahya'nın İlçelerin Nüfusu, <http://www.nufusu.com/ilceleri/kutahya-ilceleri-nufusu>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- Kütahya'nın Kaplıcaları, <http://termalrehber.com/kutahya-ili-sifali-sulari-ve-kaplicalari/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2017).
- Kütahya'nın kuruluşu, http://kutahya_net.tripod.com/Tarihce.htm, (Erişim Tarihi: 07.05.2017).
- Kütahya'nın Nüfus Sorunu, <http://kutahya.yerelnet.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- Kütahya'nın Tarihçesi ,<http://www.kutahya.gov.tr/tarihce>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- Kütahya'nın Tarihçesi Turizm Kaynakları, <http://www.kutahya.bel.tr/kenttarihi.asp>, (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye'de Bölgelerin Almış Vermiş Olduğu Göçler, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=162, (Erişim Tarihi: 20.02.2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllara Göre Türkiye Nüfus Artış Verileri, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39, (Erişim Tarihi: 12.11.2016).
- Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Sayıları, <http://www.posta.com.tr/iste-turkiyedeki-son-kayitli-suriyeli-sayisi-ocak-2016-haberi-321871>, (Erişim Tarihi: 10.06.2017).
- Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi, <http://www.balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>, (Erişim Tarihi: 03.02.2017).
- Türkiye'de göç akım yönleri, gen.tobb.org.tr/, (Erişim Tarihi: 04.07.2017).